

فعالیت‌های کاهش خطر شرکت نموده و هر یک توانمندی‌های خود برای درک و پاسخ به سوانح مرگبار را به عرضه گذارند. کسب این‌گونه توانمندی‌ها نیاز به آگاهی بیشتر و آمادگی دارد که در نهایت به تاب‌آوری^۱ مردم در برابر سوانح می‌انجامد. بنابراین باید نیازها، نگرشها و نقش‌های مختلف مردم در جامعه شناسایی شده تا راه برای ارتقاء روشها و برنامه‌های کاهش خطر سوانح هموارتر گردد. در این راستا، نیاز به همکاری قشرهای گوناگون به‌خصوص زنان است تا دوشادش و همپای مردان در به‌کارگیری و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مرتبط با سوانح ایفای نقش نمایند. در این مقاله به مقوله زنان و آسیب‌پذیری و قابلیت‌های ویژه آنان در رویارویی با سوانح پرداخته و پیشنهاداتی برای توانمندسازی این قشر از جامعه در رابطه با کاهش خطرپذیری از سوی آنان به صورت مختصر ارائه می‌شود.

کلمات کلیدی: زنان، سوانح طبیعی، توانمند، آسیب‌پذیر، زلزله.

زنان و بلایای طبیعی:

آسیب‌پذیر در سوانح یا توانمند در مدیریت بحران

یاسمین استوار ایزدخواه *

* استادیار و عضو هیأت علمی پژوهشکده مدیریت خطرپذیری، پژوهشگاه بین‌المللی زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله، تهران، ایران

Email: izad@iiees.ac.ir

وصول مقاله: ۸۹/۳/۳

پذیرش مقاله: ۸۹/۵/۵

چکیده

شواهد نشان می‌دهد که گروه‌های مختلف جامعه می‌توانند نقش بسیار مهمی در مدیریت سوانح ایفا نمایند. در نتیجه کشورهایی تحت تأثیر آسیب‌پذیری کمتری قرار می‌گیرند که قشرهای مختلف مردم به صورت مستقیم در

¹ Resilience

شکل ۱: زنان از جمله اقبال آسیب پذیر جامعه در

برابر سوانح طبیعی، (عکس: مهدویفر)

در میان گروه‌های مختلف آسیب‌پذیر، زنان به دلیل جنسیت‌شان نیازمند توجه بیشتری هستند. در برخی از کشورهای در حال توسعه و مناطق روستایی، زنان با محدودیت‌های بیشتری از جمله: دسترسی به منابع، ارتباط کمتر با شبکه‌های اجتماعی، کمبود اطلاعات کافی، نداشتن مهارت‌ها و مالکیت در زمین روبه‌رو هستند. همچنین سوانح طبیعی به غیر از مشکلات جسمی، تأثیرات روحی و روانی گسترده‌ای نیز بر برخی زنان می‌گذارد. شواهدی موجود است حاکی بر آن که زنان از عواقب بهداشتی متفاوتی در پی سوانح رنج می‌برند که به نظر می‌رسد تأثیر متقابل عوامل اجتماعی و بیولوژیکی در این روند مؤثر است. تجربه سیل ۱۹۹۲ بنگلادش نشان داد که به دلیل وجود سنت‌های حاکم، محدودیت‌های فرهنگی و ممنوعیت‌های اجتماعی، زنان در نجات خود با مشکلاتی روبه‌رو شدند و بنابراین تعداد قربانیان زن به شدت افزایش یافت (۱). سال‌ها بعد، در سیر تکرار تاریخی، در سانحه سونامی دسامبر ۲۰۰۴ در کشورهای اندونزی، سری‌لانکا و هند (۲) و در سیل اخیر جنوب آسیا در اوت ۲۰۰۷ در کشورهای بنگلادش، نپال و هند، زنان بسیاری به دلیل عدم آگاهی کافی، جان خود را از دست داده و یا به سختی به امرار معاش و زندگی پس از سانحه ادامه داده‌اند (۳).

تعداد زنانی که در فاجعه سونامی در آسیا کشته شدند، نیز چهار برابر بیشتر از مردان بود. در برخی از مناطق، زنان در کنار ساحل منتظر بازگشت شوهرانشان از دریا بودند یا در

با توجه به نقش پراهمیت زنان در مدیریت خانواده، سازندگی در جوامع و پیشبرد اقتصادی و مروری بر تحقیقات جهانی در خصوص ارتباط بین زنان و مقوله توسعه، می‌توان خاطر نشان ساخت که تصمیم‌گیری، طراحی و برنامه‌ریزی به منظور کاهش خطرات سوانح طبیعی نیازمند مشارکت و همکاری فعال زنان در تمامی ابعاد اعم از اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. همچنین زنان محور خانواده محسوب گردیده و نقشی حیاتی در بهداشت جسمانی و روانی و گردش امور روزمره در خانواده دارند. تجربیات و شواهد حاصل از قرون گذشته تا به حال حاکی از این مسئله است که زنان علی‌رغم آسیب‌پذیری در سوانح طبیعی، توانسته‌اند در شرایط ناگوار پس از سوانحی همانند زلزله، سیل، خشکسالی، طوفان و ... مسئولیت مراقبت و اسکان از خانواده، برقراری آرامش، تغذیه آنان و کمک و یاری‌رسانی به دوستان و همسایگان را بر عهده گرفته و با جان و دل در این راه تلاش کنند.

در کل، سوانح طبیعی تمامی افراد جامعه، از جمله زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اما زنان در بلایا با وضعیت متضادی روبه‌رو هستند، گاهی به دلیل آسیب‌پذیری‌شان و گاه به علت امکان استفاده از توانمندی‌هایشان.

به عبارتی از یک سو زنان به لحاظ تناسب ویژگی‌های شخصیتی‌شان با نیازهای مطرح در سوانح می‌توانند نقش بسیار ارزنده‌ای ایفا کنند و از سوی دیگر، به واسطه جنس و وجود برخی آسیب‌پذیری‌ها در برابر فشارهای ناشی از سوانح تحت آسیب‌های جسمانی و روانی قرار می‌گیرند.

۲- آسیب‌پذیری زنان در سوانح طبیعی

همانگونه که ذکر شد، زنان در زمره یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه محسوب می‌گردند (شکل ۱). تحقیقات نشان داده است تعداد زنانی که همواره جان خود را در سوانح طبیعی از دست می‌دهند به نسبت مردان بسیار بیشتر است که در این صورت زنان می‌توانند از قربانیان اصلی یک سانحه محسوب گردند.

خانه از فرزندانسان مواظبت می‌کردند که دچار این حادثه شدند. هند نیز دچار سرنوشت مشابهی شد. در یک روستای هندی به نام پاچانکوپام، تمامی جانباختگان زن بودند. در چهار دهکده در شمال منطقه آچه، ۸۲ مرد در مقایسه با ۲۸۴ زن جان باختند (۴). وقوع فاجعه عظیم انسانی در شهرستان بم در استان کرمان در زمستان ۱۳۸۲ نیز منجر به از بین رفتن و زخمی و معلول شدن بیش از ۷۰ درصد ساکنان شهر شد که عده زیادی از این قربانیان زنان و کودکان بودند (۵).

برخی از عوامل کلی که در آسیب‌پذیری زنان مؤثر می‌باشد عبارتند از: مشارکت نابرابر زنان در تصمیم‌گیری‌های مهم، عدم آگاهی زنان از حقوق خود، استفاده نابرابر زنان از امر آموزش، مشکلات اقتصادی و فقر در زنان، ارائه چهره نامناسب از زنان در رسانه‌ها، بی‌تفاوتی زنان نسبت به مسائل به دلیل عدم آگاهی و نابرابری در امر بهداشت و تغذیه (۶-۷) که در ادامه به اختصار به آنها پرداخته شده است:

۲-۱- مشارکت نابرابر زنان در تصمیم‌گیری‌های مهم

گرچه تقریباً نیمی از جمعیت دنیا را زنان تشکیل می‌دهند، ولی با این وجود نقش آنان در فعالیت‌های مهم و تصمیم‌گیری‌های اساسی بسیار ناچیز است. اینطور به نظر می‌رسد که اهم سیاست‌گذاری‌های بیشتر دولت‌ها با تصمیم‌گیری مردان انجام شده و نقش زنان در شکل‌گیری این تصمیمات زیاد پررنگ نیست.

۲-۲- عدم آگاهی زنان از حقوق خود

در اکثر کشورهای جهان، زنان از حقوق خود در سطح ملی و جهانی آگاهی کامل ندارند که لازم است این حقوق به نحوی به آنها آموزش داده شده تا بتوانند با آگاهی کامل به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی بپردازند و مانع از نادیده گرفتن حقوقشان در سطوح مختلف اجتماع شوند.

۲-۳- استفاده نابرابر زنان از امر آموزش

عدم دسترسی به تحصیل و تبعیض در پذیرش دختران برای آموزش هنوز در بسیاری از جوامع روستایی وجود دارد. بی‌سوادی یکی از عوامل اصلی در آسیب‌پذیری زنان و مانعی بزرگ بر سر راه توسعه پایدار است. وجود مادران بی‌سواد تأثیر چشمگیری در تربیت فرزندان می‌گذارد. آموزش یک

مادر می‌تواند منجر به پرورش خانواده‌ای سالم و رعایت اصولی مانند بهداشت مناسب‌تر، تشکیل خانواده‌های کوچک‌تر و کسب مشاغل بهتر گردد. همچنین مادران باسواد می‌توانند به اشاعه فرهنگ ایمنی سوانح در جوامع خود بپردازند.

۲-۴- مشکلات اقتصادی و فقر در زنان

یکی دیگر از عوامل آسیب‌پذیری زنان را می‌توان فقر و مشکلات اقتصادی یافت. امروزه آمار نشانگر آن است که تعداد زنان روستایی که در فقر به سر می‌برند، در طول دهه‌های گذشته چند برابر شده است. البته در عین حال نشان داده شده که برخی از این زنان نیز دانش، استعدادها و مهارت‌های خاص مدیریتی دارند که می‌توان از طریق توانمند کردن و شریک نمودن آنها در مسائل مربوط به خود و خانواده‌شان از آن مهارت‌ها در جهت کاهش آسیب‌پذیری‌شان به نحو قابل ملاحظه‌ای استفاده کرد.

۲-۵- ارائه چهره نادرست از زنان در رسانه‌ها

زنان در رسانه‌ها نباید به عنوان چهره‌ای مظلوم، ستم‌دیده، ناتوان و محتاج قلمداد شده یا به عنوان ابزاری برای تبلیغات به کار گرفته شوند. زنان دارای قدرت تصمیم‌گیری و ایجاد ارتباط مناسب و مؤثر با سایر قشرهای جامعه هستند و با توانمند کردن خود می‌توانند چهره‌ای مثبت از خود در رسانه‌ها ارائه کنند.

۲-۶- بی‌تفاوتی زنان نسبت به مسائل به دلیل عدم

آگاهی

برخی اوقات نبود اطلاع کافی در مورد یک مسأله می‌تواند منجر به بروز آسیب‌پذیری گردد. فقر فرهنگی، عدم امکان مطالعه کافی، حضور نیافتن در فعالیت‌های اجتماعی و عدم دسترسی مداوم به رسانه‌های جمعی از جمله عللی است که منجر به آسیب‌پذیری زنان خصوصاً زنان روستایی می‌گردد. در نواحی شهری، مشغله بسیار زیاد بخش عمده زنان آنان را تا حد زیادی از پرداختن به فعالیت‌های اجتماعی باز می‌دارد. در خصوص سوانح، می‌توان یکی از علت‌های مهم آسیب‌پذیری زنان را عدم آگاهی در خصوص موارد ایمنی و یا اقداماتی نام برد که باید در قبل، هنگام و یا پس از سوانحی

از قبیل زلزله انجام داد.

بسیار مؤثر آنان در حفظ و تأمین مایحتاج خانواده حتی بیش از مردان برآورد شده است (۱۱) (شکل ۲).

شکل ۲: فعالیت چشمگیر زنان در امر بازسازی پس از زلزله درب-آستانه (عکس: ایزدخواه)

در جزیره جاوه اندونزی زنان دوشادوش مردان پس از زلزله ۲۰۰۶ همکاری کردند و به سامان بخشی امور در پناهگاه های موقت، آشپزخانه های جمعی و توزیع اقلام و ارائه کمک های روانی و یاری رسانی پرداختند (۱۲).

۴- فعالیت های عمده زنان در کاهش خطر سوانح و نجات و امداد

همانگونه که گفته شد، زنان می توانند نقش بسیار مهمی در گسترش فرهنگ ایمنی جامعه ایفا نمایند و در مراحل مختلف بحران از قبیل پیشگیری و همچنین حین و پس از وقوع بحران در نجات و امداد از توانمندی های خود تا حد ممکن استفاده نمایند. در این نوشتار به پاره ای از فعالیت های عمده زنان در راستای کاهش خطرات ناشی از سوانح، خصوصاً زلزله به طور خلاصه اشاره می شود:

۴-۱- مشارکت در طراحی، تصمیم گیری، برنامه ریزی و اجرا

با توجه به موارد مندرج در منابع قبلی (۶-۷)، زنان باید از قدرت بیشتری بهره مند شوند تا بتوانند در فعالیت های مربوط به طراحی، تصمیم گیری، برنامه ریزی و مشارکت در امور مرتبط با کاهش خطرهای ناشی از زلزله به عنوان بخشی از طرح توسعه ملی فعالیت نمایند. همچنین مشارکت زنان در طرح های تخصصی و فنی مربوط به زلزله، آموزش، پژوهش و تدوین برنامه های جامع کاهش خطر، تشکیل گروه های کاری، پژوهشی و شوراهای اجرایی برای ارائه تجربیات و مشارکت

۲-۷- نابرابری در امر بهداشت و تغذیه

شرایط بیولوژیکی و اجتماعی زنان آنها را به تجربه موارد به خصوصی برای حفظ سلامتشان مجبور می سازد. ناکافی بودن و دسترسی نداشتن به مراقبت های بهداشتی و عدم آگاهی در این خصوص باعث بروز امراض و مرگ و میر بیشتر در زنان است. همچنین برآورد شده است که در بیشتر کشورهای دنیا، زنان بیشتر از مردان از سوء تغذیه رنج می برند (۱).

با وجود این، علی رغم شواهد موجود در خصوص آسیب پذیر بودن زنان در سوانح طبیعی، آنان همچنین بخوبی نشان داده اند که توانایی انجام امور مربوط به سازماندهی، یاری رسانی و ساماندهی قبل، هنگام و پس از سانحه را دارند.

۳- توانمندی های زنان در پاسخ به سوانح گذشته

تحقیقات بسیاری در گذشته نشان داده که زنان آمادگی درک خطر بیشتری نسبت به مردان داشته و در عین حال آمادگی مشارکت در فعالیت های امداد اضطراری را همانند و دوشادوش مردان داشته اند. به عنوان مثال در زلزله منجیل-رودبار، اغلب خانواده هایی که زن خانواده زنده مانده بود به خوبی اداره شده، امور بچه ها نظم و ترتیب یافته، خانه های موقتی بنا نهاده شد و کارها به روال عادی ادامه پیدا کرد (۸).

بعد از رخداد زلزله ۳۰ سپتامبر ۱۹۹۳ در لاتور در جنوب غربی هندوستان، شبکه ای متشکل از ۳۵۰۰ نفر زن از گروه های خودگردان فعالانه به نیازهایی از قبیل رسیدگی به امرار معاش، تأمین آب و نیازهای بهداشتی، حفظ سلامت و آموزش در کنار موارد دیگر توجه خاص مبذول داشتند (۹). در ترکیه نیز بعد از وقوع زلزله ۱۹۹۹ ایزمیت «مراکز زنان و کودکان» برای ارائه خدمات به جامعه و فعالیت های دیگر در قسمت های شمال غربی کشور راه اندازی شدند (۱۰).

نقش بسیار مهم زنان در بازسازی پس از زلزله آستانه لرستان در فروردین ۱۳۸۵ نیز بسیار حائز اهمیت بود. آنها همچنین از نظر روحی و احساسی به خانواده هایشان کمک کرده و در موارد متعدد دیگر از قبیل آماده سازی غذا، جمع آوری آب و تهیه سوخت کمک شایانی کردند. نقش

شکل ۳: یاری‌رسانی زنان در گردآوری ضروریات خانواده
پس از سوانح (عکس: بهزادفر)

۴-۴- مدیریت بهداشت و تغذیه

زنان با شرکت در کلاس‌های مربوطه و یادگیری اصول بهداشت و شرکت در دوره‌های کمک‌های اولیه می‌توانند در حفظ بهداشت محیط خانه، محل کار و اجتماع خود و همچنین بهداشت فردی کودکان و اعضای خانواده بکوشند. زنان در تولید غذا و آماده‌سازی آن، هم‌طور تهیه تدارکات ضروری به منظور رفع سوءتغذیه در زمان اضطرار نقشی حیاتی دارند. آنها می‌توانند در ساعات و روزهای اولیه پس از زلزله به آماده‌سازی و توزیع غذا در بین کودکان، سالمندان و نیازمندان و کمک به مجروحین و بیماران بپردازند (شکل ۴) و همزمان با شروع عملیات بازسازی در فعالیتهای مربوط به کشاورزی و یا تولید مواد غذایی در کارخانه‌ها همکاری کنند (۱۰).

شکل ۴: نقش زنان در کمک به افراد آسیب دیده از سانحه
(عکس: سازمان بهداشت جهانی، ایران ۲۰۰۶)

در فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توصیه می‌گردد.

۴-۲- یادگیری درباره زلزله و خطرهای ناشی از آن

شناخت و آگاهی در خصوص هر پدیده‌ای می‌تواند به کاهش خطرات ناشی از آن پدیده منجر گردد. بنابراین زنان باید درباره زلزله، خطرات آن و منابع مربوط شناخت کافی پیدا کنند و با شرکت در کلاس‌های مربوطه در گسترش فرهنگ ایمنی در خانه و محل کار تلاش کنند. تبادل اطلاعات و تجربیات با دوستان، همسایگان، کودکان و خانواده یکی از راه‌های توسعه فرهنگ پیشگیری و ایمنی است.

۴-۳- مشارکت و برنامه‌ریزی در اقدامات کاهش خطر در سه فاز قبل، حین و پس از زلزله

در این مرحله، زنان می‌توانند به آموزش خانواده خود درخصوص موارد ایمنی سانه و تمرین آن بپردازند. همچنین ضروری است تا مواردی از قبیل تهیه لوازم مورد نیاز برای خروج از خانه، مدیریت مورد نیاز، داشتن اطلاعات در مورد اصول پزشکی اولیه، کنترل بیماری‌ها، بهداشت محیط و تهیه غذا را از قبل آماده نموده و یا فرا گیرند. زنان قادرند تا با آگاهی در هنگام زلزله به کمک سایرین بپردازند. آنان بعد از زلزله نیز می‌توانند در تهیه مایحتاج کمک کرده و علاوه بر تأمین معاش، در صورت نبودن و یا از بین رفتن مرد خانه، از نظر روحی روانی به افراد خانواده و همسایگان تسلی بخشند. همچنین به سازماندهی مواردی از قبیل:

- گردآوری اطلاعات و جمع‌آوری ضروریات افراد خانواده و محله (شکل ۳)،

- همکاری در رابطه با اطلاع‌رسانی سریع،
- حمایت از افراد آسیب‌دیده و کودکان بی‌سرپرست،
- مدیریت اردوگاه‌ها،
- تشکیل انجمن‌ها، و
- مشارکت فعال در امر اسکان مجدد، توانبخشی، بازسازی و بپردازند (۱۳).

و بعد از رخداد آن؛

- تحقیق در خصوص نقش زنان در حفظ آرامش روحی- روانی افراد خانواده و همسایگان در سوانح؛
- بررسی نقش زنان در توسعه فرهنگ ایمنی و پیشگیری؛
- ارزیابی عملکرد و نقش زنان متخصص کشور به عنوان تصمیم‌گیرندگان یا مجریان در زمینه کاهش خطر سوانح؛
- بررسی نقش زنان در تحقق امور بشر دوستانه؛
- ارزیابی توانمندی‌ها و ظرفیت‌های زنان برای یاری‌رساندن و راهنمایی دیگر اقشار جامعه؛
- بررسی زمان‌های مناسب، روش‌ها و ابزار کاربردی برای آموزش زنان؛

- تعیین افرادی که امر آموزش سوانح را برعهده دارند؛
- تعیین نوع آموزش‌ها، محتوای آموزشی مطالب و ارزیابی آنان؛
- شناسایی گروه‌های به‌خصوصی از زنان به عنوان نمایندگان فعال که برای آموزش مفیدتر هستند؛
- امید است در آینده نزدیک، با شناخت آسیب‌پذیری‌های زنان از یک سو و ظرفیت‌ها و توانمندی‌های ارزشمند آنان از سوی دیگر، بتوان به بهره‌گیری از مشارکت فعال و مستمر این قشر از جامعه در امر کاهش خطرپذیری سوانح و توسعه فعالیت‌های بشردوستانه ادامه داد.

۴-۵- ارتقاء شرایط روحی - روانی خود و اطرافیان

پرداختن به خودروان‌درمانی نیز به منظور تقویت شخصیت بسیار مهم است. این امر به تقویت تفکر و خلاقیت، تقویت حس نوع‌دوستی، همدلی و همدردی، تقویت حس مقابله با ناراحتی و مشکلات و غلبه بر آنان و تقویت حس مفید و سازنده بودن منجر می‌شود. شواهد نشان می‌دهد که نقش زنان در یاری رساندن به کودکان، سالخورده‌گان و معلولین و کاهش تنش‌ها و آسیب‌های روانی در آنان به‌منظور حفظ آرامش روحی در هر دو مرحله قبل و پس از زلزله بسیار مثبت بوده است.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای در سراسر دنیا درخصوص میزان آسیب‌پذیری زنان در برابر سوانح طبیعی از جمله زلزله و همچنین نقش انکارناپذیر و کلیدی آنان در کاهش خطرهای ناشی از وقوع سوانح به انجام رسیده است. بدیهی است تمامی فعالیت‌هایی که به‌منظور کاهش خطر سوانح می‌تواند توسط زنان صورت گیرد، ذاتاً بشر دوستانه و حاکی از مشارکت این قشر در امر توسعه است. در اینجا به برخی از موارد برای تحقیق فراتر در آینده اشاره می‌شود:

- بررسی در خصوص علل آسیب‌پذیری زنان در سوانح براساس ویژگی‌های خاص هر کشور؛
- آموزش زنان در زمینه‌های کاهش خطرهای ناشی از سوانح طبیعی و حمایت از آنان برای شرکت در برنامه‌های مربوطه؛
- بررسی نقش اساسی زنان در توسعه پایدار و تاب‌آوری در برابر سوانح طبیعی؛
- تحقیق درخصوص نقش زنان در طرح‌ریزی برنامه‌های کاهش سوانح، تصمیم‌گیری و اجرای آنها؛
- ارزیابی نقش سازمان‌های ذیربط (دولتی و غیردولتی) در اجرای موفق برنامه‌های کاهش خطر سوانح توسط زنان جامعه؛
- مطالعه در خصوص نقش زنان در مدیریت سانحه هنگام

Disaster Risk Reduction, Good Practices and Lessons Learned, 2007.

فهرست منابع

13. Yonder, A., Ackar S. and Gopalan, P. Women's Participation in Disaster Relief and Recovery, Seeds Publication, 2005.

1. United Nations Development Programme, Human Development Report, Gender and Human Development, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/>, 1995.
2. Oxfam "The Tsunami's Impact on Women", 2005. Accessed Aug. 2007.
3. Oxfam. Hull Flood Victim Sees the Extent of Disaster for Herself, .2007, Accessed Feb. 2008.
4. Staff Writer. "Most Tsunami Dead Female - Oxfam." (2005), BBC News. March 26.
5. Maleki, R. Women Die More than Men in Disasters, Etemaad Newspaper, Apr. 27, 2009.
6. Izadkhah, Y.O. The Role of Women in Natural Disasters, Bohran Magazine, 2008, Vol. 4, No. 13.
7. Akhavan, Sh. The Key Roles of Women in Earthquake Risk Reduction and Preparedness, IIEES Report, 1996 [In Persian].
8. Shadi Talab, J. Disaster Sociology, Manjil-Roudbar Experience, BHRC Report, 1994 [In Persian].
9. ISDR, Enabling Women to Play a Lead Role in Disaster - Affected Marginal Communities in Gender Perspective: India, Working Together for Disaster Risk Reduction, Good Practices and Lessons Learned, 2007.
10. ISDR, From Makeshift Women's Centers to Sustainable Women's Cooperation in Gender Perspective: Turkey, Good Practices and Lessons Learned, 2007.
11. Izadkhah, Y. O. and Hosseini, M. Community Challenges Following Darb-e-Astaneh (Silakhore), Iran Earthquake of March 31, 2006, 9CCEE, Canada. 2007.
12. ISDR, Grassroots Women Handle Quake Impact Unaided in Gender Perspective: Indonesia, Working Together for